

RITTLING LÁSZLÓ

Reformtörekvések a kuruc hadseregben

A Magyar Királyság a 16–17. században a Habsburg és az Oszmán Birodalom közötti üt-közöállammá vált. Ennek ellenére – vagy éppen ezért – az árforradalom és a hadügy változásai itthon is éreztették hatásukat. Azonban a török elleni védekezés sajátos követelményei miatt hazánkban a könnyű fegyverzetű csapatok kerültek túlsúlyba, akiknek a fő harceljárás módja a lesvetés volt. A magyar katonaságot emiatt irregulárisnak tekintették. A Habsburg kormányzat többször is kísérletet tett a magyarországi haderő beolvasztására a központi hadseregbe. Céljához a visszafoglaló háború alatt került legközelebb, amikor a fokozatosan funkciójukat veszítő végvári katonákból kezdtek reguláris ezredek szervezni. Harcmódoruk azonban nem változott, mivel a császári-királyi hadvezetés felismerte a könnyű fegyverzetű csapatok előnyeit.¹

A 17. század végén tapasztalható magyarországi elégedetlenség, 1703-ban felkelésbe torkollott, amit Rákóczi-szabadságharc néven ismerünk. Rákóczi és társai már balsikerű összeesküvésük idején is külső segítséggel akarták megvívni a harcot, amelyhez elsősorban Franciaországot akarták megnyerni szövetségésül. Ezen elképzelés mellett kitarítottak a bujdosás alatt is, és csak

az események váratlan és gyors alakulása miatt kezdtek harcot a népi katonaság élén. A fejedelem már a felkelés kezdetétől tisztában volt azzal, hogy a magyar katonaság reformokra szorul. Ehhez azonban elsősorban megfelelő tisztekre lett volna szükség. Vizsgáljuk meg azokat a tiszteket, akikre a fejedelem kezdetben számíthatott, továbbá azt, hogy kik voltak modernizációs törekvéseiben munkatársai. Rákóczi első tisztjei egyszerű parasztok voltak, akik csupán minimális katonai ismeretekkel rendelkeztek, egy hadsereg vezetésére pedig nem voltak alkalmasak. A fejedelem *Emlékiratai*-ban sommásan fogalmazza meg róluk

Kuruc lovas, kor jellegzetes könnyűlovasa
❖ *Idősebb Philipp Rugendas: Kuruc lovas – rézmetszet. In Hajdú István – Kajetán Endre: Csataképek. Budapest, 1980, Zrínyi Könyvkiadó. 86. kép*

a véleményét. „... mindnyájan olyan tudatlanok és összeférhetetlenek voltak, hogy még egy káplár feladatát sem voltak képesek ellátni. De minthogy a nép tisztelte őket, nem lehetett elvenni rangjukat, egyébként akkor nem is lehetett volna helyükre jobbakat találni.” Társai közül azonban kiemelkedett Esze Tamás, a kuruc hadsereg első ezredese, aki a szabadságharc alatt nemcsak a brigadérosi rangot érte el, hanem nemesi címet is kapott a fejedelemtől.²

A kezdeti sikerek után a nemesség is egyre nagyobb számban kezdte képviseltetni magát a felkelők táborában. Új tisztjeit közülük választotta ki Rákóczi, aki szélesíteni kívánta mozgalmát tömegbázisát. Bár a nemesek magukat született katonáknak tartották és sokan közülük részt vettek a felszabadító háborúban, a modern hadművészetet és hadszervezési elveket nem ismerték. A kezdeti időszak legfontosabb nemesi tisztjei Buday István, Sennyey István – aki a kuruc hadsereg első kinevezési okmánnyal rendelkező tábornoka lett – Gyürki Ádám, Vay Ádám, Török András, Géczy Zsigmond, Orosz Pál, Károlyi Sándor és az Ilosvay fivérek voltak.³

A hadsereg regularizálásában és a reformok kivitelezésében három főtiszt, Bercsényi Miklós, Eszterházy Antal és Forgách Simon játszott a legfontosabb szerepet. Bercsényi Miklós 1665. december 6-án született. Harcolt a török elleni felszabadító háborúban, részt vett Buda mindkét ostromában, illetve Vidin ostrománál meg is sebesült. 1687-ben grófi címet kapott, majd helyettes bányavidéki főkapitány lett. 1691-ben ő lett Ung vármegye főispánja, majd 1696-tól két éven keresztül volt tartományi főhadbiztos. Kulcsszerepe volt abban, hogy lengyelországi tartózkodásuk alatt sikerült támogatást szerezniük a francia udvartól. A szabadságharc több hadjáratában részt vett, jelentős szerepe volt a bányavidék felszabadításában és a szomolányi győzelem kivívásában. A szécsényi országgyűlésen javasolta a rendi konföderáció megalakulását. 1707-ben lett fejedelmi helytartó, 1710 végén teljesen kivált a hadügyekből és csak a diplomáciai feladatokra koncentrált.⁴

Bercsényi tehát rendelkezett katonai tapasztalatokkal, azonban nem volt kiemelkedő hadvezér. Rákóczi így írt róla az *Emlékirataiban*. „Bizalmas érintkezésekben meggondolatlanul maró és gúnyos volt, komoly dolgokban könnyelmű, a szemrehányásban csípős és megvető. Konokul tisztelte saját véleményét, de többnyire megvetette másokét... cselekvésben tévovázó, kétes esetekben ingadozó, tanácsa, elméjének nagy kiterjedése miatt határozatlan volt, szerencsétlen körülmények miatt mindig másokat okolt.” Ezen részlet alapján jogos a feltételezés, hogy Bercsényi gróf igen kellemetlen személyiség lehetett, ennek ellenére élvezte a fejedelem teljes bizalmát.⁵

Eszterházy Antal 1676-ban született, dunántúli nagybirtokos család leszármazottja. Anyai ágon Thököly Imre unokaöccse. 1697-től kapitányként harcolt a császári-királyi hadseregben.

¹ CZIGÁNY ISTVÁN: *Reform vagy kudarc?* Budapest, 2004. Balassa Kiadó (továbbiakban: Czigány 2004), 180–183, 186; CZIGÁNY ISTVÁN: A Rákóczi-szabadságharc hadserege: A gyors siker titka. *Rubicon* 2004. 1. sz. 16.

² II. Rákóczi Ferenc Fejedelemlékiratai A Magyarországi Háborúról, 1703-tól Annak Végéig. In Archivum Rákóczián III. Osztály: Írók. II. Rákóczi Ferenc Művei I. A szerkesztőbizottság elnöke: KÖPECZI BÉLA. Budapest, 1978. 303. (továbbiakban: AR III/I); HECKENAST GUSZTÁV: *Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár*. História könyvtár. Kronológiák, Adattárak 8. S. a. r., kiegészítette, előszó: Mészáros Kálmán. Budapest, 2005. (továbbiakban: Heckenast 2005.) 138; KÖPECZI BÉLA – R. VÁRKONYI ÁGNES: *II. Rákóczi Ferenc*. Budapest, 2004, Osiris Kiadó. 148–150.; MÉSZÁROS KÁLMÁN: *II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai*. Argumentum, 2006. (továbbiakban: Mészáros 2006) 15., 73.

³ Mészáros 2006. 17–18., 25–26.

⁴ KÖPECZI BÉLA: Bercsényi Miklós, a diplomata. In Hausner Gábor (szerk.): *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére*. Budapest, 2005, Argumentum, 427; PAPP KLÁRA: Bercsényi Miklós. In Rácz Árpád (szerk.): *Nagy Képes millenniumi arcképcsarnok*. Rubicon Könyvek. Budapest, 2002. 124–126.

⁵ AR III/I. 326.

1698. szeptember 19-én török fogságba esett, ahonnan 1699. április 13-án szabadult. 1702-ben ezredes, 1703-ban Komárom vármegye főispánja lett. 1704 májusában csatlakozott a kurucokhoz, addig a császári-királyi hadsereg kötelékében ellenük harcolt. Rákóczi előbb tábornokká, majd tábornaggyá léptette elő, és ő volt a dunántúli hadak főgenerálisa is. Forgách Simon letartóztatása után ő lett a reguláris csapatok parancsnoka. A szabadságharc idején először egy mezei lovasezred, majd egy dragonyosezred tulajdonosa. 1711. április 6-án őt nevezte ki a fejedelem a kuruc hadsereg főparancsnokának, de ezzel a kinevezéssel már nem tudott élni.⁶

Forgách Simon 1669. július 8-án született és már fiatal korától kezdve katonáskodott. A hadnagyi rangot 1687-ben érte el, majd 1689 és 1695 között a Rajna mellett harcolt a franciák ellen. A felszabadító háború további részében a Kanizsa elleni végvidék helyettes főkapitányaként vett részt. A karlócai béke után, 1700-tól győri helyettes főkapitányként szolgált. Egyetlenként a fejedelem tisztikarából már a császári-királyi hadseregben elérte a tábornoki rangot. A felkészüléshez való csatlakozása előtt ő is jelölt volt a horvát báni székbe, de végül Pálffy János lett a bán. 1704. március 20-án állt át Rákóczi pártjára, később azt állította, hogy József trónörökös kérésére cselekedett, a béke érdekében, de idővel azonosult a kuruc mozgalommal. Csatlakozása után tábornagy és dunántúli főgenerális lett. Az év végén erdélyi helytartó és katonai főparancsnok, majd 1705. december végétől a reguláris hadak főparancsnoka lett. 1706. november 22-én katonai okokra hivatkozva a fejedelem letartóztatta, de a bebörtönzésének valószínűleg politikai indokai is voltak. 1710. novemberében szabadult és Lengyelországba ment.⁷

Ezen három fontos főember megismerése után meg kell vizsgálnunk azokat a körülményeket is, melyek Nyugat-Európában elősegítették az állandó hadseregek kialakulását. Fontosak voltak a 17. századtól fokozatosan megjelenő katonai akadémiák, melyek a tisztképzést segítették. Az uralkodók arra törekedtek, hogy a hadseregszervezést saját felügyeletük alá vonják, háttérbe szorítva a hadivállalkozókat. A Habsburg-birodalomban ez a folyamat III. Ferdinánd uralkodása alatt kezdődött. A 17. század második felében, a császári-királyi hadseregben fokozatosan szétvált az ezredtulajdonosi és az ezredparancsnoki funkció. A harmincéves háború után bár ingadozó létszámmal, de mindig voltak állandóan fegyverben tartott alakulatok. A főparancsnoki tisztséget pedig az uralkodócsalád tagjai helyett olyan tehetséges katonákkal töltötték be, mint az itáliai Raimondo Montecuccoli, vagy a francia Savoyai Jenő. Montecuccoli egységesítette a haderő szervezetét, felszerelését és egyenruháját, a katonákat pedig nemzetiségüknek megfelelő ezredkebe szervezték.⁸

Nem szabad megfélemednünk azokról a gazdasági okokról sem, melyek a fent leírt hadsereg szervezési változásokat lehetővé tették. Az áruforgalom fellendülése és merkantilista gazdaságpolitika eredményeképp a kora újkori államok bevételei jelentősen megnövekedtek. A merkantilisták sürgették az állami beavatkozást a gazdasági életbe, aktív külkereskedelmi mérlegre törekedtek, valamint tiltották a nemesfémek kivitelét. Meg voltak győződve a hábo-

⁶ Heckenast 2005. 133–134.; Mészáros 2006. 72–73.

⁷ CZIGÁNY ISTVÁN: Gróf Forgách Simon, a király katonája. In Hausner Gábor (szerk.): *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjes Géza emlékére*. Budapest, 2005, Argumentum. 120–122., 126., 134.; Mészáros 2006. 74.

⁸ BAGI ZOLTÁN PÉTER: *A császári-királyi mezei hadsereg a tizenöt éves háborúban. Hadszervezet, érdekérvényesítés, reformkísérletek*. Budapest, 2011, Históriaantik Könyvkiadó. 359–363.; CZIGÁNY ISTVÁN: Regularitás vagy gerillaháború. (Gondolatok a magyar hadügyi fejlődés kérdéseiről.) In Petercsák Tivadar-Pető Ernő (szerk.): *A végvárak és a végváriak sorsa*. Eger, 1991. (továbbiakban: Czigány 1991.) 26.; CZIGÁNY ISTVÁN: A magyar hadtudomány és hadtudományi gondolkodás a XVIII. században. In Ács Tibor (szerk.): *A magyar katonai gondolkodás története*. Budapest, 1995, Zrínyi Kiadó. (továbbiakban: Czigány 1995.) 57.

Bercsényi Miklós, a kuruc hadak fővezére ❖ Pannon enciklopédia. A magyarság története. Szerk.: Kuczka Péter. Budapest, 1994. 191. oldal

rúk szükségességéről, mert azokat jövedelmzőnek tartották, és úgy vélték, hogy az erős gazdaság célja nem lehet más, mint az állam hódító politikájának elősegítése. Ezzel szemben Magyarországon a mezőgazdaság exportjának lehetőségei fokozatosan csökkentek, emiatt a gazdaság teljesítőképessége legjobb esetben is csupán stagnált, amit csak súlyosbított az elmaradott pénzügyi rendszer és a tőkehiány is. Tehát a magyar gazdaság teljesítőképessége nem tette lehetővé egy nagy létszámú, állandó hadsereg fenntartását.⁹

A török elleni harcokban kialakult huszárság, amely a 17. század végétől fokozatosan terjedt egész Európában, hiába állt bátor és jó katonákból, fegyelmezett és jól képzett gyalogság nélkül önmagában kevés volt a sikerhez. Továbbá a magyar katona fegyelem, felszereltség és kiképzés terén messze elmaradt német, vagy francia társától. Bár legjobban a fejedelem udvari hadai voltak ellátva, a csapatok felszereltsége itt sem érte el a száz százalékot, a többi alakulatnál pedig még rosszabb volt a helyzet.¹⁰

A nehézségekkel tisztában volt Forgách Simon, a katonai reformok fő sürgetője is. Érvei alátámasztása érdekében kinyomtatta Zrínyi Miklósnak a *Török áfium ellen való orvosság* című munkáját. Javasolta egy haditanács felállítását a katonai ügyek összehangolása érdekében. Célja egy hatvanezer fős, reguláris hadsereg felállítása, melyben a gyalogság és a lovasság arányát 2:1-hez képzelte el. A lovasság gyalogosharcra is kiképzett dragonyosokból, illetve mezei lovasokból állt volna, utóbbiak feladatául szánta az ellenség nyugtalanítását. Fontosnak tartotta, hogy a tisztek ne főurak, hanem kipróbált katonák legyenek. A hadsereg költségeit egy minden társadalmi rétegre kivetett 10%-os terményadóval kívánta fedezni. A fentiek alapján kijelenthetjük, hogy Forgách a császári-királyi hadsereget tekintette példaképnek.¹¹

Forgách tisztában volt a kuruc hadsereg kudarcainak okával is. Tudta, hogy míg a császári-királyi haderő jól képzett, reguláris csapatokból áll, addig a magyar hadsereg könnyű fegyverzetű, irreguláris és a felszerelése sem ér fel a németekével. A törökkel és a franciákkal vívott csatáiból azt a következtetést vonta le, hogy a sortüzek nem elég hatékonyak, így az ütközetek eldöntésére a hidegfegyverekkel végrehajtott rohamot tartotta a leginkább célravezetőnek. Ezért a gyalogság harmadát gránátokkal, pikákkal és pisztolyokkal szerelte volna fel, a többieket pedig muskétával és közelharcra is alkalmas fegyverekkel. A véleményét ebben az esetben befolyásolhatta az is,

⁹ ANDERSON, PERRY: *Az abszolutista állam*. Budapest, 1989, Gondolat Kiadó. 37–38.; Czigány 1991., 26; Czigány 1995. 57.

¹⁰ Czigány 1991. 26–27.

¹¹ Czigány 1995. 57–60.

hogy a kurucok fegyverhiánnyal küzdöttek. Úgy vélte, hogy a korszerű hadszervezés Magyarországon is megvalósítható, amennyiben figyelembe veszik az ország teherbíró képességét, a haderő méretének és a fegyvernemek arányainak meghatározásakor.¹²

Forgách Simon átállása után legfontosabb feladatának tekintette, hogy meggyőzze a fejedelmet a reformok fontosságáról. Úgy vélte, hogy reguláris ezredek kell szervezni és külföldi zsoldosokat toborozni minél nagyobb számban. A német zsoldosok felfogadását tartotta a legcélravezetőbbnek, mert általuk megerősödne a sereg. A császári-királyi helyőrségekből lehetett őket felfogadni, illetőleg kuruc győzelem után gyakori jelenség volt, hogy német katonák álltak a fejedelem szolgálatába.¹³

Mielőtt áttekintjük a reformtörekvések első szakaszát, meg kell vizsgálnunk, hogy kikből állt a kuruc hadsereg, kik voltak Rákóczi katonái. A felkelők nagy részét a kismemesek, a hadimeseterséget a török elleni háborúban kitanult, szabad és végvári katonák, illetve a nagybirtokosok magánhadseregét alkotó katonaparasztnok, továbbá a Thököly felkelés egykori katonái adták. A felkelés elején Bercsényi és Rákóczi hajdúszabadságot és adómentességet ígértek pátenseikben, ezzel sikerült jelentős jobbgáyi rétegeket megmozgatniuk, de ezek nagy része az idő előrehaladtával visszatért a civil életbe.¹⁴

A kuruc hadsereg kezdeti viszonyait jól tükrözik az alacsonyabb rangú tisztek levelei a fejedelemhez és más főtisztékhez. Némely levél tanúsága szerint a katonáknak nemhogy fegyverük, de gyakran még megfelelő ruházatuk sincsen és nincs pénz a felszerelés kijavítására sem. Továbbá sok baj volt a fegyvelemmel is. A katonák gyakran zaklatták a falusi lakosságot, sok volt a dezertőr, akik bandákba verődve fosztogattak, a fejedelemnek pedig ellenük is gyakran katonaságot kellett küldenie. Sőt olyan esetre is van példa, hogy a kurucok a huszonnég órában belül az ellenségtől visszaszerzett javukat nem szolgáltatták vissza jogos tulajdonosának, hanem maguknak akarták megtartani.¹⁵

A hadsereg reformjára tehát égetően nagy szükség volt, ha a felkelők el akarták érni a céljaikat. A katonaság problémái azonban nemcsak a hadjáratok során, hanem az ütközetek közben is kiütköztek, melyről a fejedelem, már a nagyszombati csata¹⁶ során is meggyőződhetett. Az összecsapás hiába indult kedvezően a kurucok számára, a csapatok ingatag fegyelme, a felső vezetés hiányosságai, valamint amiatt, hogy kurucok a reguláris harchoz nem értettek, a császári-királyi sereg javára billentette a mérleg nyelvét.¹⁷

Bár már a felkelés kezdetétől törekedtek a szervezett keretek megteremtésére, csak a nagyszombati vereség győzte meg végleg a kuruc vezetőket, hogy reformokra van szükség. Az első regularizálási hullám keretében döntöttek három-három reguláris lovas és gyalogos ezred felállításáról. A gyalogezredek parancsnokai Louis Fierville de Herissy, Carl Bremer és Czelder Orbán lettek, míg a lovasezredek Eszterházy Antal tábornok, Palocsay György és ifj. Barkóczy Ferenc ezredek vezették. Az egész csapattest vezetője Eszterházy Antal lett. Ezzel egy külföldi

¹² Czigány 1995. 60–61.

¹³ SÁGVÁRI GYÖRGY: Kuruc regularizálás. In Czigány István (szerk.): *Az államiság megőrzése*. Budapest, 2002, Zrínyi Kiadó. (továbbiakban: Ságvári 2002.) 198–199.

¹⁴ Czigány 2004. 14.

¹⁵ II. Rákóczi Ferenc *Leveleskönyvei, Levéltárának egykorú lajstromaival. 1703-1712*. Archivum Rákócziánium I. Osztály: Had- és Belügy. I. kötet. Közli: Thaly Kálmán. Budapest, 1873. (továbbiakban: AR I/I) 69–70., 80–81., 84., 142.

¹⁶ 1704. december 26.

¹⁷ MARKÓ ÁRPÁD: *II. Rákóczi Ferenc csatái*. Budapest, 2003, Nap Kiadó. (továbbiakban: Markó 2003.) 140–142.

zsoldosokból és magyar hivatásos katonákból álló reguláris hadsereg alapját akarták letenni. A reformok mögött egyértelműen Forgách Simont és Eszterházy Antalt kell látnunk. A kivitelezés azonban jóval nehezebben ment, az ezredeket csak lassan sikerült megszervezni és problémák adódtak a kiegészítéssel is. Palocsay György lovasezredéről vannak adataink 1706 februárjából. Az alakulat lőfegyverrel való ellátottsága például még ekkor sem érte el a hatvan százalékot.¹⁸

A lovasságnál igyekeztek megkülönböztetni a mezei és a reguláris ezredeket egymástól. Ezt úgy oldották meg, hogy a karabélyos lovasezredek mindig következetesen zöld dolmányt viseltek, míg a mezei lovasok kéket hordtak. Az viszont nem állapítható meg egyértelműen, hogy a gyalogságnál egyazon ezreden belül, egyforma ruhát hordtak-e az idegen etnikumú katonák és a magyarok, avagy sem. A magyar hadügyi fejlődés sajátosságaként tekinthetünk arra is, hogy hazánkban nem terjedt el az Európában a korban igen népszerű háromszögletű kalap. Helyette az akkoriban közviseletnek számító fekete süveget viseltek a katonák. További érdekesség, hogy a gránátos századok katonái viszont átvették az európai divatot, és nyugati társaikhoz hasonlóan medvebőrös gránátos süveget viseltek.¹⁹

A hadsereg megfelelő ellátásáért a hadbiztosági szervezet volt a felelős, amelyet még 1704 második felében szerveztek meg. Vezetője az országos főhadbiztos, gróf Csáky István, Bercsényi sógora lett. Ő felelt az élelmiszer-, fegyver- és egyenruha ellátásért, valamint a puskaportörésért és a salétromfőzésért is. A rendi dualista berendezkedésnek megfelelően létezett egy megyei hadbiztosági rendszer is. A hadbiztosok jól végezték a feladatukat, csupán a hadszíntértől távolabb eső területek ellátása esetén merültek fel problémák. Az egyes hadbiztosok közül kiemelkedett munkásságával Lónyay Ferenc és helyettese Beniczky Márton, továbbá Lányi Pál is.²⁰

A sereg élelmezését a jobbagyságra hárították, de a háború sújtotta vidékek terheit igyekeztek enyhíteni. A gabona tárolására a fejedelem raktárakat létesített Kassán, Egerben, Gyöngyösön és Hatvanban. Az egyenruházás is gondokba ütközött, mivel Magyarországon nem volt érdemi posztógyártás. Posztót a felkelés előtt Sziléziából és Morvaországból, valamint durva abaposztót az Oszmán Birodalomból importáltak. Az északnyugati kereskedelmi út a szabadságharc elején bezárult és csak az 1706-ban megkötött fegyverszünet után nyílt lehetőség kisebb tételek behozatalára. Emiatt az egyenruha-ellátás olyan akadályba ütközött, amin nem tudtak úrrá lenni, teljesítményük ennek fényében különösen tiszteletre méltó.²¹

Forgách Simonnak 1704 végén Erdélybe kellett mennie, mert a fejedelem még ősszel erdélyi főparancsnoknak nevezte ki. Főparancsnoksága alatt jelentős erőfeszítéseket tett, annak érdekében, hogy a katonai reformok Erdélyben is teret nyerjenek. Ehhez meg kellett szervezni a csapatok rendszeres zsold-, lőszer-, fegyver-, és élelmiszer ellátását. Az alakulatok belső adminisztrációjának megszervezését Leopold Wilhelm Kochlatczra²² bízta. Erdélyben nagyjából 10 ezer katona állomásoztatását tartotta célravezetőnek, amit magyarországi jövedelmekből tartottak volna fenn. A vármegyéktől, a székelyektől és szászoktól 6500 katona kiállítását várta, de végül 4000-

¹⁸ CZIGÁNY ISTVÁN: A Rákóczi-szabadságharc hadserege a mustrák tükrében. Egy hadügyi fáziskésés sajátosságai. *Hadtörténelmi Közlemények* 1986. 1. sz. (továbbiakban: Czigány 1986.) 142., 144., 196–203.

¹⁹ Ságvári 2002. 204–205.

²⁰ BORUS JÓZSEF (szerk.): *Magyarország hadtörténete* I. kötet. Budapest, 1984, Zrínyi Katonai Kiadó. (továbbiakban: Borus 1984.) 374–375.; HECKENAST GUSZTÁV: *A Rákóczi-szabadságharc*. Budapest, 1953, Művelt Nép Könyvkiadó. (A továbbiakban: Heckenast 1953.) 58.

²¹ Borus 1984. 374–375.; Heckenast 1953. 58.

²² Leopold Wilhelm Kochlatz: Kassa elfoglalásakor csatlakozott a kurucokhoz, tábori főmustráló lett később főcomissariusi beosztásban dolgozott tovább. Heckenast 2005. 237.

ben állapodtak meg. Az erdélyi viszonyok még a magyarországiaknál is rosszabbak voltak. A katonákat nem tudták rendszeresen fizetni, ezért sokan dezertáltak. Forgách azonban nem adta fel és külföldi zsoldosokat próbált felfogadni. Új egységeit rendszerint németekből szervezte. Cél-szerűnek tartotta a legénység etnikai keverését, méghozzá úgy, hogy a német századokba magyar tisztek, a magyar kompániákban pedig német altisztek lettek volna. A Szebenből kiszökő német katonák biztosították a folyamatos zsoldos utánpótlást. Azonban a német katonák megbízhatatlanok voltak, mert előfordult, hogy összecsapás közben átálltak az ellenséghez, vagy pedig csak nyárra a jobb fizetés reményében lettek kuruccá, majd télen visszatértek a császári-királyi kézen lévő erődökbe, ahol ellátottságukat biztosabbnak vélték. Forgách gyarapodó német katonasága részben innen származik, ezért ereje megtévesztő lehet. Munkásságát és eredményeit Forgách egy terjedelmes emlékiratban foglalta össze a fejedelemnek.²³

Eszterházy Antal is fontos szerepet játszott a regularizálás első szakaszában. Ő volt az egyik reguláris lovasezred parancsnoka és neki kellett felügyelnie a többi tiszttal szervezőmunkáját is. A tiszthiány számára is komoly gondokat okozott. Felhívta Rákóczi figyelmét arra, hogy a toborzó tisztek gyakran más ezredekbe fogadnak fel katonákat, amit károsnak tartott. Ő is egyetértett Forgách azon nézetével, miszerint a kapitulált magyarországi várak német helyőrségéből kellene új katonákat felfogadni. Helytelenítette az erdélyi csapatok Magyarországról történő ellátását, mert attól tartott, hogy így Magyarországon is hiány keletkezik.²⁴

A pudmerici és zsigódi vereségek után a kuruc hadvezetés további reguláris ezredek szervezéséről döntött. Erről a fejedelem így írt Forgách Simonnak 1705. december 26-án: „... *hat gyalog és négy lovas reguláris-ezereknek felállítását resolváltuk... Gyalog colonellusainknak denomináltatnak: Rhott, Rictor, Urbán, Bonafus*²⁵ *az ötödike pedig továbbvaló collatióknig in suspenso maradván, ő Kigyelme recommendatioját elvárjuk.*” Ebből a rövid részletből is látszik, hogy Forgách teljesen élvezte Rákóczi bizalmát, hiszen az egyik új ezred vezetésében külön kikérte a véleményét.²⁶

Ez a tíz ezred jelentős erőt képviselt, ezáltal a kuruc hadsereg 20-25% reguláris alakulatokból állt volna. A gyalogezredek létszámát 1500 főben határozták meg, fegyverzetük szuronnyal ellátott flinta és fejsze, továbbá terveztek pikával felszerelt egységeket is. Gránátos századok szervezéséről is határoztak. A tervezet szerint egy lovasezrednek 1200 emberből kellett állnia, négy századot pedig lándzsával láttak volna el. Jól látszik, hogy a kuruc vezetés magáévá tette Forgách Simon elképzeléseit. A terv azonban túlságosan is nagyszabású volt, a kuruc állam nem rendelkezett megfelelő erőforrásokkal a végrehajtásához. Bár Forgách az 1706. február 26-án a fejedelemnek Lőcséről küldött levelében, a létszámokat illetően még optimista, a felszerelési hiány miatt már ő is aggódik. Ezen aggodalmai az 1706. április 2-i mustra alapján jogosak is voltak. Ami a lovasezredekkel illeti, a kívánt létszámnak átlagosan a felét, vagy annál kevesebbet sikerült kiállítani. A felszerelést illetően az ellátottság 50-60% körül volt. Forgách Simon ezrede lényegesen jobban volt ellátva, mint a többi, míg Bercsényiék sokkal rosszabbul. A gyalogság létszáma nagyjából a kétharmada volt az elvártnak, míg a fegyverekkel való ellátottság 40-60% közé

²³ CZIGÁNY ISTVÁN: Egy „universális ember” Tündérorságban. Forgách Simon főparancsnoki működése Erdélyben. *Hadtörténelmi Közlemények* 2008. 2. sz. 341–342.; Ságvári 2002. 207–209.; Forgách Simon emlékirata Rákóczihoz, Harsányi mező, 1705. augusztus 27. MOL G 15. Rszlt. I. 1. Caps. B. Fasc. 24.

²⁴ Ságvári 2002. 209–211.

²⁵ Roth János György, Richter, Czelder Orbán és Bonafus ezredek.

²⁶ BÁNKÚTI IMRE: *A Rákóczi-szabadságharc hadserege 1703-1711*. Budapest, 1976. (továbbiakban: Bánkúti 1976) 174.; Ságvári 2002. 211.

tehető. Ezzel szemben a császári-királyi ezredekben a felszereltség szinte teljesnek mondható.²⁷ A létszámhiányt úgy kívánták orvosolni, hogy egy vagy több vármegyét egy ezredhez rendeltek és a vármegyei lovasokból egészítették volna ki az alakulatokat. Ezáltal azonban lényegesen nőttek a vármegyékre kirótt terhek és a vármegyék nem tudtak elegendő összeget előteremteni a katonák felfegyverzésére, így ez a terv a valóságban nem vált be.²⁸

A regularizáció alapproblémáját az 1706-os év során sem sikerült megoldani, egyszerűen túl kevés volt a megfelelően képzett tiszt, akikre számíhattak. Eszterházy Antal 1706 nyarán a következőképpen írt a fejedelemnek saját csapatairól. „*Bonafus Ur Regimentibül mint egy három százig dezertáltak...*”²⁹ „*Istenek légyen hála minden dolghainak szépen folynak, az Hadak jól Gyülekeznek jo kedvük.*”³⁰ A következő részlet arra is rávilágít, hogy Eszterházy és Forgách nem értett mindenben egyet. „*A mellett mivel ugyan azon levelében Forgács Ur[am] expresse írja, hogy amely okbul az Regularitásbul ki ugratta[m], más Regimentemhez ne árcsa[m] közömet, mint ha én talánd csak az Regularitás kedvéért ki vántham volna az N[agy]sághod... szolgálattýára jönn[e]m[.]*”³¹ Ezekből a rövid szemelvényekből is jól látszik, hogy a kuruc hadsereg 1706 nyarán, minden erőfeszítés ellenére, még mindig meglehetősen vegyes képet mutatott.³²

A kuruc hadseregben is megszervezésre kerültek a testőralakulatok. A fejedelem testőrsége kezdetben egy gyalogos és egy lovas ezredből állt. A gyalogságot Ilosvay Ádám, a karabélyos lovasokat először Gyürky Ádám, majd Ordódy György vezették. 1705-ben az ezredék létszámát kiegészítették és felállítottak egy francia legénységű gyalogos gránátos zászlóaljat és egy gyalogos vadászszázadot. A megnövekedett létszámú udvari hadak ezután már nem személyes testőrökként szolgáltak tovább, hanem a kuruc hadsereg magvát alkották. A fejedelem személyes biztonsága védelmére új alakulatot szervezett, ez volt a kapcsos, vagy deliás³³ palotások kompániája. Az 1706-os adatok alapján a század legénysége összesen 100 főből állt. Az alakulat felépítése a korszak hagyományos szervezeti modelljét tükrözte, csupán a zászlótartói poszt hiányzott belőle. A kompániát Péchy Miklós kapitány és Nagyidai Sámuel hadnagy vezették egészen 1711-ig. A felkelés végén a kapcsosok Munkács várába szorultak, de a vár feladása után sokan az emigrációba is követtek Rákóczit.³⁴

Ha adminisztratív szempontból is meg akarjuk vizsgálni a különbséget a reguláris és irreguláris csapatok között, akkor azt látjuk, hogy a reguláris csapatok állandóan fegyverben tartott egységek voltak, felszerelésük pedig állami tulajdonnak minősült. Ezzel szemben az irreguláris katonaság nem szolgált folyamatosan és a saját fegyvereit használta. Azoktól a katonáktól, akik úgy döntöttek, hogy reguláris ezredben vállalnak szolgálatot, ha minden felszerelésük megvolt, akkor az állam megvette tőlük. Ez a módszer azonban visszaélésekre adott alkalmat. A másik probléma az volt, hogy ha nem tudták fizetni az ezredet, akkor az arra kényszerült, hogy újra

²⁷ Czigány 1986. 144–145., 151.; Ságvári 2002. 21–214.

²⁸ Ságvári 2002. 215.

²⁹ Eszterházy Antal II. Rákóczi Ferencnek, dátum nélkül. MOL G 15. Rszlt. I. 1. Caps. C. Fasc. 57.

³⁰ Eszterházy Antal II. Rákóczi Ferencnek, 1706. július 24. MOL G 15. Rszlt. I. 1. Caps. C. Fasc. 57.

³¹ Eszterházy Antal II. Rákóczi Ferencnek, 1706. július 22. MOL G 15. Rszlt. I. 1. Caps. C. Fasc. 57.

³² Ságvári 2002. 215–216.

³³ Elnevezéseik onnan erednek, hogy vörös posztókabátot hordtak, amit abban az időben deliának neveztek. Ruhájukat pedig ezüstkapsokkal díszítették. (Mészáros 2005. 470–473.)

³⁴ MÉSZÁROS KÁLMÁN: Egy reprezentatív testőrszázad II. Rákóczi Ferenc udvarában. In Hausner Gábor (szerk.): *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére.* Budapest, 2005, Argumentum, 469–470.

Gróf Forgách Simon elfogatása ❖ Márki Sándor: II. Rákóczi Ferencz. Budapest, 1907, Magyar Történelmi Társulat. <http://mek.oszk.hu/05800/05832/html/2kotet/01.htm>

a megyék kérését vizsgálják meg. Hogy emlékiratai mennyire nagyítják fel Forgách szerepét és mi volt a valóság, az nehezen állapítható meg, mindenesetre az emlékiratban említett levél még nem került elő. Ha hitelt adunk az emlékiratnak, akkor a vármegyei szervezkedés egyik fontos alakját kell látnunk Forgáchban. Továbbá Forgách szereplése a kuruc hadseregben balszerencsés volt, a koronói kudarc megtépázta a hírnevét, és az sem segített, hogy az ütközet előtt négy-szemközt tárgyalt Viard császári-királyi ezredessel. Erdélyi főparancsnoksága idején is többször konfliktusba került a helyi nemesekkel. A fegyelmetlenség vádjá még ezen tények ismeretében is csak nehezen tartható, hasonló indokkal a fejedelem az egész tábornoki kart letartóztathatta volna. Az is árulkodó jel, hogy Rákóczi nem indított ellene nyilvános pert, azzal az ürüggyel, hogy nem akarja bemooskolni a Forgách családot. Az általam ismert források és szakirodalom alapján valószínűbbnek tartom, hogy Forgách Simon letartóztatásának sokkal inkább politikai, mint katonai okai voltak.³⁶

Forgách Simon letartóztatása után nézetei már nem játszottak jelentős szerepet a hadsereg regularizációjában, amelynek irányítása Bercsényi Miklós feladata lett. Ami a hadseregszervezést illeti, a két gróf meglehetősen eltérő nézeteket vallott. Ez több okra is visszavezethető. Fentebb röviden már ismertettem Forgách és Bercsényi életútját. Ebből kitűnik, hogy Forgách inkább tekinthető hivatásos katonának, hiszen harcolt a franciák ellen is, ezért ő külföldi zsoldosokkal képzelte el a kuruc hadsereg megreformálását. Ezzel szemben Bercsényinek katonai tapasztalatai „csak” Magyarországra vonatkozóan voltak, ezért belső erőforrásokra támaszkodva képzelte el a hadsereg reformját.³⁷

³⁵ Ságvári 2002. 191–194.

³⁶ CZIGÁNY ISTVÁN: A katonaság és az ónodi országgyűlés. *Hadtörténelmi Közlemények* 2007. 4. sz. 1182–1184.; Markó 2003. 71.; VÁRADI STERNBERG JÁNOS: Forgách Simon kuruc tábornagy emlékiratai. *Századok* 1968. 5–6. sz. 1064–1065.

³⁷ Cigány 2004. 16–171; SÁGVÁRI GYÖRGY: A kuruc hadsereg és a Regulamentum Universale. Hadszervezés és hadellátás Ónod után. *Hadtörténelmi Közlemények* 2007. 4. sz. (továbbiakban: Ságvári 2007) 1353.

Bercsényi a csapatok közti különbségek kiegyenlítésére törekedett, ez a hadseregnek egy jóval nagyobb hányadát érintette, mint Forgách intézkedései. Bercsényi tervei inkább adminisztratív, szervezési, hadellátási, élelmezési és fizetési jellegűek voltak, melyekhez a mintát Nyugat-Európából és a Habsburg-hadseregből merítette. Bercsényi tevékenységét sokkal inkább meghatározták az aktuális, napi kihívásokra adott válaszok, mint Forgách hosszú távú elképzeléseit.³⁸

Bercsényinek legalább annyira sok problémája volt az ezredparancsnokokkal, mint Forgáchnak. Ennek szemléltetésére szeretnék idézni néhány sort Bercsényinek a Rákóczihoz írt 1707. február 18-i leveléből: „... Az hadi tisztek igen kényessen gyűlnek ide. Orosz Pál ezerét most csinálom össze: de mind magamnak kell újjoznom, mert nem tudnak hozzá. Mikházi ezere igen gyöngén van: Krucsai még be sem adta listáit, Kenyheczinek híre sincs, hanem most kalandoznak még némely gaz tisztei, keresik az ezeret.”³⁹

Érdemes megvizsgálni azt a kérdést, hogy Bercsényi tevékenysége előre-, vagy visszalépés Forgáchéhoz képest. Bercsényi realistább volt, mint Forgách, ugyanis a főgenerális intézkedései során sokkal inkább figyelembe vette a magyarországi viszonyokat. Bercsényi kezdeti tevékenységét a korabeli terminológia redukciónak nevezte el. A redukció egy radikális hadszervezeti átalakítás volt, amely 1706–1707 telén zajlott le. Megszüntették Forgách Simon reguláris hadtestét, illetve több lovas-, és gyalogezredet összevontak. A 12 kompániánál nagyobb ezredekben a századok számát tízre csökkentették. Ennek az volt az oka, hogy a hadkiegészítést területi és közigazgatási elvekre alapozva szervezték át. Ezen intézkedéseknek az lett az eredménye, hogy minden regimentet hozzákapcsoltak egy vagy több vármegyéhez. Az ezredek megszüntetésére, összevonására, a katonák áthelyezésére azért volt szükség, hogy az ország azonos részeiről származó katonák vármegyéjük ezredébe kerülhessenek.⁴⁰

Ez a rendszer új alapokra helyezte a csapatok ellátását is. Az új, dicális adórendszer bevezetésére a Bercsényi-féle hadellátási elvek miatt volt szükség. Ennek az volt a lényege, hogy a beszedett adók, legyen szó pénzdóról, természetbeni juttatásokról, vagy más szolgáltatásokról, a vármegyei hivatalok közreműködésével egyenesen az adott vármegyéhez rendelt regimenthez kerültek. Ezzel jelentősen megnövekedett a vármegyék szerepe és terhei a hadellátásban.⁴¹

A másik sürgős kérdés, amit meg kellett oldani, az volt, hogy mihez kezdjenek a Magyarországon harcoló külföldi zsoldos katonákkal. Bercsényi, ahogy azt már fentebb is írtam, inkább a hazai erőforrásokra akart támaszkodni. A külföldi katonák lényegesen jobb körülmények között éltek, mint a magyarországiak, mivel Forgách Simon a reguláris hadteste ezredeinek alapító pátenseiben az idegen katonáknak a korabeli nyugat-európai színvonalnak megfelelő jogokat és a magyar katonáknál jobb ellátást biztosított. Bár Forgách letartóztatása után a fizetések elmaradozása miatt sok zsoldos elhagyta Magyarországot, de a helyben maradtak még így is komoly erőt képviseltek.⁴²

A zsoldoskérdésen belül ki kell térnünk a Magyarországon szolgáló, külföldi tisztekre is. Ami a létszámukat illeti, a szabadságharc ideje alatt ez többször is nőtt, vagy csökkent a hadi helyzet, vagy pedig a kuruc állam fizetőképességének megfelelően. 1706–1707 telén létszámuk elegendő volt egy-egy lovas-, és gyalogos ezred tisztikarának feltöltésére és még így is maradtak volna közöttük „munkanélküliek”. Korábban nagy viták voltak arról a kuruc felső vezetés tagjai

³⁸ Czigány 2004. 17.; Ságvári 2007. 1353.

³⁹ KÖPECZI BÉLA: *Bercsényi Miklós válogatott levelei*. Budapest, 2004, Balassi Kiadó, 138.

⁴⁰ Ságvári 2007. 1354.; <http://epa.oszk.hu/00000/00018/00010/pdf/meszaros.pdf> 2011-04-06.

⁴¹ Ságvári 2007. 1354.

⁴² Ságvári 2007. 1354–1355.

között, hogy a magyar és idegen tisztek szeparálása vagy keverése-e a jobb megoldás? 1706–1707 telére átvették a császári-királyi hadsereg azon elvét, hogy a katonákat etnikai alapon el kell egymástól különíteni. Úgy vélték, hogy csak így lehet elkerülni a magyar és az idegen (főleg francia és német) tisztek közötti rivalizálást. Végül két idegenekből álló ezred felállítása mellett döntöttek, Norvald⁴³ és Bonafus⁴⁴ vezetésével.⁴⁵

Ezekről a változásokról így emlékezett meg Louis Lemaire, a kuruc hadseregben brigadérosként szolgáló francia hadmérnök XIV. Lajos francia királynak írt emlékiratában. *„Az elkeseredésbe hajszolt nép hadakozásra való képtelensége, Bercsényi bátortalansága, a többi tábornok irigykedése annak láttára, hogy ilyen nagy méltóságra rosszul kiválasztott ember került, végül maga a fejedelem, aki túrta, hogy ő (Bercsényi) mindent elrontson, általános elkeseredést és elkedvetlenedést keltett. Azok az idegenek, akiket ez a tábornok gyűlölt, elhagyták ezredeiket, vagy századaikat, amelyeket azután magyaroknak adtak, akik alatt viszont a katonák és a tisztek nem tudtak megszokni s jogos panaszaikban elegendő okot találtak arra, hogy megbüntessék és elbocsássák őket. Ez oda vezetett, hogy az a nagy tömeg, amelytől valamikor az ausztriai ház reszketett, annyira lecsökkent, hogy ma egy maroknyi kis ellenséges csapat előtt, amelynek van bátorsága ahhoz, hogy sík vidéken széjjeltagolva ott rémületet keltsen és nyílt helyekbe magát befészkelje, – a magyarok megfutamodnak.”*⁴⁶

Lemaire lehangoló képet festett a magyarországi helyzetről, bár ezt már a szabadságharc utolsó előtti évében írta. Alapjában véve reális a kép, de azt is hozzá kell tennünk, hogy Lemaire nem beszélt magyarul, így értesüléseit csak a franciául tudó magyaroktól szerezte. Bercsényi és Rákóczi viszonyát azonban teljesen tévesen látta. Rákóczi sosem adott teljesen szabad kezet a főgenerálisnak a közigazgatási és katonai ügyekben, sőt a legfelső vezetést katonai és politikai ügyekben mindig megtartotta magának. Bár végig meghallgatta közeli barátja tanácsait, hiszen Rákóczi a felkelés elején még fiatalember volt, továbbá külföldön nevelkedett, ennek ellenére különösen a katonai ügyekben gyorsan önállósította magát.⁴⁷

Igazságtalanul vádolta meg Lemaire Bercsényit azzal, hogy egyedül ő lenne az oka a nép szenvedéseinek, az idegen katonák távozásának, valamint hogy eltávolította az idegen tiszteket csapataik éléről. Mint láthattuk, csupán egy etnikai alapokon nyugvó átszervezés történt, aminek keretében két idegen származású ezredet állítottak fel. Mivel a főgenerális gyakran sértőn viselkedett és gúnyos megjegyzéseket tett, talán magára haragította a francia tiszteket, akinek személyes ellenszenv befolyásolta a véleményét. A nép nyomorúságát az elhúzódozó háborúskodás, az idegen zsoldosok távozását pedig az akadozó zsoldfizetés számlájára írhatjuk.⁴⁸

A gyakorlati reformokat 1707-ben egy katonai szabályzat kiadása követte, ez volt a

⁴³ Carolus Norval: Lotaringiai származású zsoldos. A nagyszombati csatában hadsegédként szolgált Bercsényi mellett, 1705 nyarán alezredes Eszterházy Antal parancsnoksága alatt, 1706 januárjában ezredessé léptették elő, 1707. november 3-án Lubomirskihez szökött. (Heckenast 2005. 308.)

⁴⁴ Charles Bonafus: Francia származású zsoldos. 1705. augusztus 11-én részt vett a pudmerici csatában, az év végén már ezredes volt. 1706. szeptember 24. – október 12. között esztergomi commendáns, 1707 áprilisában felállították a gránátos gyalogezredét, amit novemberben az udvari hadak közé emelt a fejedelem. 1709-ben egy sebesülésben elvesztette az egyik lábát, ezredét Hans Jacob Diettrich kapta meg, ő pedig Gács várának vicekapitánya lett, de a vár feladása után sem állt át a császáriakhoz. (Heckenast 2005. 73–74.)

⁴⁵ Ságvári 2007. 1355.

⁴⁶ MARKÓ ÁRPÁD: Le Maire francia kuruc hadmérnök brigadéros emlékirata XIV. Lajoshoz Rákóczi szabadságharcának utolsó idejéről. *Hadtörténelmi Közlemények* 1962. 2. sz. (A továbbiakban: Markó 1962.) 108–109.

⁴⁷ Markó 1962. 112–113.

⁴⁸ Markó 1962. 114–115.

Regulamentum Universale. Vizsgáljuk meg egy kicsit részletesebben, hogy mit is tartalmazott. Már 1705-ben a szécsényi országgyűlésen is felmerült, hogy a hadsereg számára készítsenek egy szabálykönyvet, de ennek elfogadásáról akkor még nem született döntés. A szabadságharc kezdetétől fogva legalább húsz olyan tervezet készült, amely a hadsereg továbbfejlesztését, regularizálását célozta meg. Ezek részben gyakorlati tapasztalatokból, részben pedig francia és német katonai kézikönyvek alapján íródtak.⁴⁹

Ónodon 1707. június 11-én tárgyaltak a katonai törvényekről, de vármegyei gyűléseken, illetve általános üléseken ez már korábban is felvetődött. Az országgyűlés a X. törvénycikkben fogadta el a *Regulamentum Universalét*, ami tulajdonképpen nem volt más, mint a hadseregszervezéssel, ellátással és zsoldfizetéssel foglalkozó szabályzat, ami hét fejezetben foglalta össze a hadsereggel kapcsolatos teendőket. Az I. rész 15 cikkelyből állt, témája az alakulatok létszáma és beosztása, a testőrség, a tüzérség, továbbá a katonai területek és a tisztí kar. A II. rész 12 cikkelyből állt és ez foglalkozik a hadsereg fizetésével, nyári ellátmányával, ruházatával és a közterhek alóli felmentésével. Ebben a részben a hetedik cikkely volt az egyik legfontosabb, mely a katonaság adókedvezményeiről rendelkezett: „*A Hazánk köz terheiben a' fegyver viselő Rendet, nem lehetvén együve vetni a' maga gazdaságát üző lakosokkal; el-végeztetett: hogy egy-egy Dica avagy Rovás alól (minden Dicalandó positioban, avagy rubricában értve) immunitáltassék. Példának okáért: az egy rovásra számlálható egy pár ökörtől, 's egy pár tehéntől, 's tizenkét juhaitól &c. következőképpen minden positioban annyi javaitól, a' mennyi egy Dicában számlálható, fizetni nem tartozik, de a' többi, a' köz lakosnak facultassa.*⁵⁰ *Ennekfelette eximáltatik Quártélytól, vecturázástól, nem külömben a' fegyver viselő Nemesi Rendek, a' sóldos adás helyett-való recrutázástól-is... immunáltatnak annyi személyig, a' mennyid magával valaki hadi szolgálatban foglalataskodik; hoc per expressum declaratio, hogy illyetéseknek hadi szolgálatban való léével, a' honn lévő, ámbár osztozatlan, és annyival inkább osztozott atyák, bátyák, ötsék, &c. ne eximáltassék.*”⁵¹

A harmadik rész szintén 12 cikkelyből állt, s arról rendelkezett, hogyan ellenőrizzék a hadsereg létszámát. Tavasszal és ősszel kellett egy-egy mustrát tartani, de a szemlék közötti időszakban is kellett ellenőrizni, hogy az alakulat teljes létszámon van-e. Szabályozták a létszámhiány pótlását, a felszerelési hiány kiegészítését és az újoncok felvételével és elbocsátásával kapcsolatos eljárásokat.⁵²

A IV. rész volt a leghosszabb, húsz cikkelyből állt, témája pedig a hadsereg téli szálláshelyének kijelölése. Rendelkezett arról, hogy a katonák mekkora élelmiszeradagokat kapjanak hetente (5 font kenyér és hús). Megtiltotta a hadsereg tagjainak, hogy nemesi kúriákba, majorokba, paplakba, iskolákba, malmokba és kovácsműhelyekbe szállásolják el magukat. Tiltotta, hogy a katonák a lakosságot zaklassák, vagy tiltott szolgáltatásokra kényszerítsék. Továbbá előírta, hogy a hadsereg minden tagja, csakis útlevéllal utazhat, illetve hadbiztosokat küldött a kerületekbe a hadsereg és a vármegyék közötti súrlódások kivizsgálására.⁵³

Az utolsó három rész már nem volt olyan terjedelmes, mint a IV. Az V. rész, mindössze nyolc cikkelyből állt, a hadiadó beszédéséről, összegyűjtéséről, valamint a felhasználásáról döntött. A VI. rész is rövid volt a maga kilenc cikkelyével. Ebben körülírták a hadbiztosságok

⁴⁹ Czigány 2007. 1175; SINKOVICS ISTVÁN (szerk.): *Magyar Történeti Szöveggyűjtemény*. II. kötet. 1527–1790. Budapest, 1968, Tankönyvkiadó. (továbbiakban: Sinkovics 1968.) 845., 849.

⁵⁰ facultas: vagyon

⁵¹ Sinkovics 1968. 850–853.

⁵² Sinkovics 1968. 857.

⁵³ Sinkovics 1968. 857.

feladatait. Kassán, Érsekújváron, illetve a Dunántúlon szerveztek egy hadbiztosságot, ezek hatáskörébe tartozott a közszolgáltatások behajtása és szétosztása, továbbá a katonák ellátásáért felelős élelmiszerraktárak ellenőrzése. A VII. rész tartalmazta a haditörvényszéki eljárást és a haditörvényeket is, valamint rendelkezett arról, hogy ezeket nyomtatásban is kiadják. Továbbá megszabta a bíraskodási hierarchiát is. A katonai bíróság legalsó fóruma a kerületi hadbíró volt, tőle a főhadbíróhoz, onnan a főgenerálishoz, legvégül pedig magához II. Rákóczi Ferenchez lehetett fellebbezni.⁵⁴

Az Általános Katonai Szabályzat elfogadása fontos lépés volt az önálló hadsereg megteremtésének útján, mert először foglalták egységes szabályzatba a hazai katonaságra vonatkozó különböző szervezeti szabályokat, utasításokat és törvényeket. Bár a *Regulamentum Universale* elfogadása nagy lépés volt a modern hadsereg megteremtésének útján, de inkább a kívánt állapotot volt vázolták fel, semmint a valós helyzetet.⁵⁵

A *Regulamentum* elvei szerint a lovasezredeknek tíz századból, a gyalogezredeknek pedig nyolc századból kellett állniuk. A lovas kompániák létszámát nyolcvan főben állapították meg, azzal a megkötéssel, hogy adott esetben a létszám száz főre bővíthető. Mindez a következőképpen nézett ki a *Regulamentum Universalében*: „Rendben vétetvén az egész hadak státusa, minden külön külön lovas regimentben nem több, hanem tíz compánia legyen; és minden compániában tiszteken kívül, legalább nyolcvan gregárius, úgy mindazonáltal, szabad legyen minden tisztnek serénysége által compániáját száz közszemélyre szaporítani. Gyalog régiment pedig nyolc compániából álljon, melyekből is két batalio formáltassék és minden compániában együtt a prima planabéli tisztekkel százötven személy számláltassék, ehez minden gyalog régiment mellett egy-egy gránádiros compánia, legalább száz személyből, hasonlóképen tisztekkel együtt legyen, a mint a praerinsérált tabellák mutatják...” A gyalogoszázadokban pedig 150 fő volt a létszám. A gyalogezredek a *Regulamentum* szerint két zászlóaljra bontották és minden gyalogezredben kellett lennie egy 100 fős gránátos századnak is. Ennek megfelelően a lovas regimentek feltöltött állapotban 1100 fős létszámon álltak, míg a gyalogezredek kb. 1300 fősek voltak. Az alakulatok azonban ezeket a létszámokat csak ritkán érték el.⁵⁶

A mustrajegyzékek alapján világosan látszik, hogy a kurucok terveiket ezúttal sem tudták megvalósítani. Az alakulatok feltöltöttsége általában 60-80%-os volt, a lőfegyverrel való ellátottság viszont alig-alig haladta meg az 50%-ot. A helyzetet az is rontotta, hogy a katonák inkább a kisebb lőtávolsággal rendelkező pisztolyokkal voltak jobban ellátva a nagyobb lőtávolságú puskák helyett.⁵⁷

Az 1708. augusztus 3-án megvívott trencsényi csatában a fejedelem az *Emlékiratai* szerint minden addiginál erősebb hadsereget állított ki, de ennek ellenére döntő vereséget szenvedett a császári-királyi erőktől. A kurucok 7000 embert vesztek, ebből 3000 volt a halott, ugyanennyi a sebesült, továbbá a császáriak 500 hadifoglyot ejtettek, további 500 fő pedig átállt. A kurucok elvesztették az összes ágyújukat és számtalan kézfegyver jutott az ellenség kezére. Ezzel szemben a császári-királyi haderő kevesebb, mint ezer embert veszített, 160 halottja és 800 sebesültje volt.⁵⁸

A Trencsén mellett elszenvedett súlyos vereség újabb változtatásokra sarkallta a kuruc

⁵⁴ Czigány 2007. 1176.; Sinkovics 1968. 857.

⁵⁵ Czigány 2007. 1176.

⁵⁶ Bánkúti 1976. 192.; Ságvári 2007. 1359.

⁵⁷ Czigány 1986. 145.

⁵⁸ AR III/I. 376.; Zachar József: *Csaták, hadvezérek, katonák a XVIII. században*. Budapest, 1990, Tankönyvkiadó. 69–70.

hadsereg vezetőit. Az ezredeket új, magasabb szintű katonai egységekbe, dandárokba szervezték. A változások 1709 januárjában léptek életbe. Újra megjelent a reguláris-irreguláris kategória az ezredek osztályozásánál. A lovasdandárokat francia minta szerint hat lovasezred alkotta, míg három gyalogezred tett ki egy gyalogoszadart. Az udvari hadakat szintén egy-egy lovas-, illetve gyalogoszadba szervezték. A dandárosításból azonban kimaradtak Károlyi Sándor tiszántúli csapatai (hat lovas- és két gyalogezred), mert ezeket az alakulatokat egy hadtestbe szervezték.⁵⁹

Az új elképzeléseknek megfelelően az eddigi kettő helyett most már három zászlóalj alkotott egy gyalogos regimentet. Ennek megfelelően egy gyalogezred létszáma a 1300 főről - legénységgel és az ezredtörzs tagjaival együtt - nagyjából 2000 főre emelkedett. Az egyes zászlóaljakban különböző számú, de minimum három kompánia szolgált. Egy gyalogoszad létszáma 150 fő volt, azonban megengedett volt ennek a keretnek a 200 főre való kiegészítése is. Összehasonlításképpen a Habsburg hadseregben szolgáló magyar hajdúezredek létszáma is 200 fő körül mozgott.⁶⁰

A legfontosabb újítás a harmadik zászlóalj felállítása volt. Ezt a zászlóaljat tartaléknak szervezték, később helyőrségi-, vagy kiképzőzászlóaljnak nevezték. Ezeket a zászlóaljakat a kijelölt vármegye egyik fontosabb erődítményében, vagy jelentősebb városában állomásoztatták. Itt vonták össze az újoncokat és szerelték fel őket, itt folytatták le a kiképzésüket is, de itt volt a hadbiztosi apparátus, valamint az utánpótláshoz szükséges anyagok és ez a hely volt az ezred központja is. Ezzel a változtatással a kuruc hadsereg megelőlegezett egy olyan rendszert, amit később a császári-királyi hadseregben is bevezettek. A helyőrségi zászlóaljak felállítása, hasonlóan az Általános Katonai Szabályzathoz, az állandó regimentek irányába mutató lépés volt, de a kurucok teljes mértékben, főleg idő és pénz hiányában, már nem tudták ezt végrehajtani.⁶¹

A különböző katonai reformok értékelése után azokat a gazdasági okokat kell feltárni, amelyek miatt ezeket a papíron oly tetszetős reformokat nem sikerült átültetni a gyakorlatba. A felkelés kezdetén II. Rákóczi Ferencnek a szabadságharc kiszélesedésével két súlyos problémával kellett szembenéznie: a fenyegető államcsőddel és a hadsereg fenntartásának hatalmas költségeivel. Az államháztartás csődjét csak a rézpénz bevezetésével tudták elhárítani. A rézpénz névértéke bevezetésekor megegyezett az ezüstpénz értékével. Nagyjából 13-14 millió forintnyi rézpénzt bocsátottak ki 1704-1705-ben, míg az ezüst és arany pénz szinte hiánycikknek számított. Rézpénzzel fizették ki a harcoló katonákat, kivéve a főtiszteket, akik ezüstpénzben kapták a fizetésüket, illetve ebből fedezték a költségvetési hiányt. De a rézpénz rövidesen inflálódni kezdett és ezen az sem segített, hogy az ónodi országgyűlésen 60%-al devalválták. 1708 elején helyenként az infláció már meghaladta a 90%-ot is. Rákóczi állama annak köszönhette a fennmaradását, hogy az adók egy részét természetben szedték, valamint a katonák, bányászok és kézművesek rézpénzben kapták meg a fizetésüket.⁶²

A kuruc állam másik jelentős problémája nagy létszámú hadseregének eltartása volt. Rákóczi már a felkelés kezdetétől, de legkésőbb 1704-től igyekezett csapatait zsolddal és ruházattal ellátni. Ez azonban nagyon sokba került. 1705-ben és 1706-ban a katonaság éves zsoldja nagyjából 5, 693 millió forint volt rézpénzben. Ebbe azonban nem tartozott bele az élelmezés, a csapatok ruhával való ellátása és a felszerelés ára, az újoncozás és az utánpótlás költségeiről már nem is beszélve. Az állami jövedelmekből és a rendkívüli hadiadókból befolyt összegek nem voltak elegendők a hadsereg igényeinek a kielégítésére. Az ónodi országgyűlésen megkísérelték olyannyira cök-

⁵⁹ Ságvári 2007. 1358–1359.

⁶⁰ Ságvári 2007. 1359.

⁶¹ Ságvári 2007. 1359–1360.

⁶² N. KISS ISTVÁN: A szabadságharc államának jövedelmei. In Benda Kálmán (szerk.): *Európa és a Rákóczi-szabadságharc*. Budapest, 1980, Akadémiai Kiadó. (továbbiakban: N. Kiss 1980.) 202.

kenteni a hadsereg költségeit, hogy az összhangba kerüljön az új dicális adórendszerből befolyó jövedelmekkel.⁶³

A költségeket kétféleképpen próbálták csökkenteni. Rögzítették a katonák zsoldját, egy gyalogos katona két aranyforint zsoldot kapott havonta, míg egy lovasnak három forintot fizettek. A fokozódó infláció miatt azonban ezeket az intézkedéseket nehéz volt elfogadtatni és a csapatok harci moráljának sem tett jót. A másik költségcsökkentő intézkedés az volt, hogy csak a hadműveleti időben fizettek a katonáknak zsoldot, a téli hónapokban csupán ellátást biztosítottak a regimentek számára. Úgy számoltak, hogy a zsold, a ruházás és az ellátás összege így nagyjából 3, 7 millió forintra rúg majd. Ehhez jött még a téli beszállítás nagyjából másfél-millió költsége, amivel együtt a hadsereg fordítandó összeg (a fegyverzet, az utánpótlás és az újoncozás nélkül) elérte az 5, 2 milliót.⁶⁴

Az ónodi országgyűlés VI. törvénycikke elfogadta a dicális adózást. A kuruc vezetők a költségek felmérése során azonban tévedtek, mert a zsold, az ellátás és az egyenruhák költsége már elérte a 4, 5 millió forintot. A féléves zsoldfizetés rendszerét azonban a kuruc vezetés valószínűleg nem tudta állandósítani. Erre enged következtetni az a tény is, hogy Bercsényi 1708. április 5-én a Rákóczihoz írt levelében már egész évi szükséglettel számítja a zsoldfizetést. Ekkor 63 ezred fenntartásával számolva a csapatok zsoldja, élelmezése és ruházása már meghaladta a 8 millió forintot. A sárospataki országgyűlésen (1708. november) az adók behajtásával az egyes csapatok parancsnokait bízták meg. Az utolsó szükségköltségvetést 1710-ben készítették a kuruc vezetők, ekkor azonban a területi veszteségek miatt már csupán 209 698 forint adókievetés szerepel. Ebből kellett volna fedezni a katonai helyőrségek zsoldját és az adminisztrációt.⁶⁵

Az 1708-as adókievetésről az 1707 decemberében a kassai tanácsülésen döntöttek. Bevezettek két új adófajtát, a lóalapot és a rekruta alapot. Ezekből az adókból a hadsereg, azon belül is a lovasság fenntartásához reméltek újabb pénzeket beszedni. Ennek a két új adónak a kivetése azonban csak a nemesi dicákra történt meg. Meghatározták a pénzadó nagyságát is. Ez a nemesi dicák után 3 forint, a parasztok és a katonák után 2 forint. A nemeseknek a 3 forintból 1-et ezüstpénzben kellett befizetniük, ez tette ki a rekruta alapot. Továbbá dicánként a nemeseknek 6 ezüst garast kellett fizetniük, ez volt az ún. lóalap. Száz nemesi dicából származó lóalap tette ki egy ló árát. Külön csoportot képeztek az adófizetőkön belül a katonák. Terheik enyhítése érdekében nekik bármilyen vagyonfelesleg esetén 1 dicát levontak és mentesültek a kvártély és a vecturázás alól. Továbbá, ha az állam nem tudta fizetni a katona zsoldját, akkor a tartozást levonták a katona adójából. Nemcsak pénzben, hanem élelmiszerben is adóztak a dicák után nyáron, míg télen élelmiszer helyett ezt is pénzben kellett megváltani. A szabad királyi városoknak is dicák után kellett adózniuk és éppúgy három forintot fizettek dicánként mint a nemesek. A városok adójának kétharmadát a tüzérség költségeinek a fedezésére különítették el, míg az adó 1/3-át, amit a városoktól is ezüstpénzben szedtek be, a rekruta alapban használták fel. A fentiekből egyértelműen látszik, hogy a dica-rendszerrel Rákóczi és a felkelés vezetői elérték, hogy megszűnjön a nemesek adómentessége és az adókat a nemeseken is szigorúan behajtották.⁶⁶

A kuruc állam bevételeit illetően a következő tételekkel számolhatunk. A dicális adóból befolyt jövedelem nagyjából 7, 5 millió forintra rúgott. Az udvartartási adóból 270 000 forint, a kincstári jövedelmekből közel félmillió forint, míg a franciák által folyósított pénzsegély összege

⁶³ N. Kiss 1980. 199.; Ságvári 2007. 1360.

⁶⁴ N. Kiss 1980. 199.

⁶⁵ N. Kiss 1980. 200.

⁶⁶ N. Kiss 1980. 201.; Ságvári 2007. 1360–1361.

313 000 forintot tett ki. 1707–1708-ban az állam bevétele összesen 8,5 millió forint körül mozgott. Ezzel szemben a hadsereg fenntartása 8,3 millió forint volt, újoncozás nélkül. A bevételek egészét nem fordíthatták a hadsereg költségeinek a fedezésére, mert fenn kellett tartaniuk az államparátust, valamint fizetniük kellett a külföldön lévő magyar követeknek is, a hadsereg számára nélkülözhetetlen anyagok importjáról nem is beszélve. Ebből világosan látszik, hogy a kuruc állam minden törekvése ellenére sem tudott elegendő pénzhez jutni hadserege fenntartásához.⁶⁷

A kurucoknak minden erőfeszítésük ellenére is csak részeredményeket sikerült elérniük. Ha figyelembe vesszük azt a tényt, hogy a reguláris hadseregek megszületése Nyugat-Európában több évtizedes folyamat volt, rengeteg nehézséggel és történelmi zsákutcával, akkor a magyarországi regularizációban, melyre a történelem sokkal kevesebb időt hagyott Rákóczinak, mint például a Napkirálynak vagy I. Lipót császárnak, akkor megállapíthatjuk, hogy a kurucok elérték bizonyos részeredményeket, hiszen több reguláris ezredet sikerült megszervezni. Ezek magjai is lehetettek volna egy állandó hadseregnek, és ha átmeneti jelleggel és akadozva is, de meg tudták oldani ennek a hadseregnek az ellátását egy nyolc évig tartó mozgalom során. *

FELHASZNÁLT IRODALOM

- II. Rákóczi Ferenc *Leveleskönyvei, Levéltárának egykorú lajstromaival. 1703–1712.* Archivum Rákóczianum I. Osztály: Had- és Belügy. I. kötet. Közli: THALY KÁLMÁN. Budapest, 1873.
- II. Rákóczi Ferenc *Fejedelem Emlékiratai A Magyarországi Háborúról, 1703-tól Annak Végéig.* Archivum Rákóczianum III. Osztály: Írók. II. Rákóczi Ferenc Művei I. A szerkesztőbizottság elnöke: KÖPECZI BÉLA. Budapest, 1978.
- ANDERSON, PERRY: *Az abszolutista állam.* Budapest, 1989, Gondolat Kiadó.
- BAGI ZOLTÁN PÉTER: *A császári-királyi mezei hadsereg a tizenöt éves háborúban. Hadszervezet, érdekérvényesítés, reformkísérletek.* Budapest, 2011, Históriantik Könyvkiadó.
- BÁNKÚTI IMRE: *A Rákóczi-szabadságharc hadserege 1703–1711.* Budapest, 1976.
- BORUS JÓZSEF (szerk.): *Magyarország hadtörténete.* I. kötet. 1984, Zrínyi Katonai Kiadó.
- CZIGÁNY ISTVÁN: *A Rákóczi-szabadságharc hadserege a mustrák tükrében. Egy hadügyi fáziskésés sajátosságai. Hadtörténelmi Közlemények 1986. 1. sz.*
- CZIGÁNY ISTVÁN: *Regularitás vagy gerillaháború. (Gondolatok a magyar hadügyi fejlődés kérdéseihöz.)* In Petercsák Tivadar–Pető Ernő (szerk.): *A végvárok és a végváriak sorsa.* Eger, 1991.
- CZIGÁNY ISTVÁN: *A magyar hadtudomány és hadtudományi gondolkodás a XVIII. században.* In Ács Tibor (szerk.): *A magyar katonai gondolkodás története.* Budapest, Zrínyi Kiadó, 1995
- CZIGÁNY ISTVÁN: *A Rákóczi-szabadságharc hadserege: A gyors siker titka. Rubicon 2004. 1. sz.*
- CZIGÁNY ISTVÁN: *Reform vagy kudarc?* Budapest, 2004, Balassa Kiadó.
- CZIGÁNY ISTVÁN: *Gróf Forgách Simon, a király katonája.* In Hausner Gábor (szerk.): *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére.* Budapest, 2005, Argumentum.
- CZIGÁNY ISTVÁN: *A katonaság és az ónodi országgyűlés. Hadtörténelmi Közlemények 2007. 4. sz.*
- CZIGÁNY ISTVÁN: *Egy „universális ember” Tündérországban. Forgách Simon főparancsnoki működése Erdélyben. Hadtörténelmi Közlemények 2008. 2. sz.*
- HECKENAST GUSZTÁV: *A Rákóczi-szabadságharc.* Budapest, 1953, Művelt Nép Könyvkiadó.
- HECKENAST GUSZTÁV: *Ki kicsoda a Rákóczi-szabadságharcban? Életrajzi adattár.* História könyvtár. Kronológiák, Adattárak 8. Sorozatszerkesztő: Glatz Ferenc. Sajtó alá rendezte, kiegészítette és az előszót írta: Mészáros Kálmán. Budapest, 2005.
- KÖPECZI BÉLA – R. VÁRKONYI ÁGNES: *II. Rákóczi Ferenc.* Budapest, 2004, Osiris Kiadó.
- KÖPECZI BÉLA: *Bercsényi Miklós válogatott levelei.* Budapest, 2004, Balassi Kiadó.
- KÖPECZI BÉLA: *Bercsényi Miklós, a diplomata.* In Hausner Gábor (szerk.): *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére.* Budapest, 2005, Argumentum.

⁶⁷ N. Kiss 1980. 201–202.

- MARKÓ ÁRPÁD: Le Maire francia kuruc hadmérnök brigadéros emlékirata XIV. Lajoshoz Rákóczi szabadságharcának utolsó idejéről. *Hadtörténelmi Közlemények* 1962. 2. sz.
- MARKÓ ÁRPÁD: *II. Rákóczi Ferenc csatái*. Budapest, 2003, Nap Kiadó.
- MÉSZÁROS KÁLMÁN: Egy reprezentatív testőrszázad II. Rákóczi Ferenc udvarában. In Hausner Gábor (szerk.): *Az értelem bátorsága. Tanulmányok Perjés Géza emlékére*. Budapest, 2005, Argumentum.
- MÉSZÁROS KÁLMÁN: *II. Rákóczi Ferenc tábornokai és brigadérosai*. Budapest, 2006, Argumentum.
- N. KISS ISTVÁN: A szabadságharc államának jövedelmei. In Benda Kálmán (szerk.): *Európa és a Rákóczi-szabadságharc*. Budapest, 1980, Akadémiai Kiadó.
- PAPP KLÁRA: Bercsényi Miklós. In Rác Árpád (szerk.): *Nagy Képes Millenniumi Arcképcsarnok*. Budapest, Rubicon Könyvek, 2002.
- SÁGVÁRI GYÖRGY: Kuruc regularizálás. In Czigány István (szerk.): *Az államiság megőrzése*. Budapest, 2002, Zrínyi Kiadó.
- SÁGVÁRI GYÖRGY: A kuruc hadsereg és a Regulamentum Universale. Hadszervezés és hadellátás Ónod után. *Hadtörténelmi Közlemények* 2007. 4. sz.
- SINKOVICS ISTVÁN (szerk.) *Magyar Történelmi Szöveggyűjtemény*. II. kötet. 1527–1790. Budapest, 1968, Tankönyvkiadó.
- VÁRADI STERNBERG JÁNOS: Forgách Simon kuruc tábornagy emlékiratai. *Századok* 1968. 5-6. sz.
- ZACHAR JÓZSEF: *Csaták, hadvezérek, katonák a XVIII. században*. Budapest, 1990, Tankönyvkiadó.

Internetes szakirodalom

<http://epa.oszk.hu/00000/00018/00010/pdf/meszaros.pdf> 2011-04-06 16:25

Levéltári források

- Eszterházy Antal II. Rákóczi Ferencnek, dátum nélkül. MOL G 15. Rszlt. I. 1. Caps. C. Fasc. 57.
- Eszterházy Antal II. Rákóczi Ferencnek, 1706. július 22. MOL G 15. Rszlt. I. 1. Caps. C. Fasc. 57.
- Eszterházy Antal II. Rákóczi Ferencnek, 1706. július 24. MOL G 15. Rszlt. I. 1. Caps. C. Fasc. 57.
- Forgách Simon emlékirata Rákóczihoz, Harságyi mező, 1705. augusztus 27. MOL G 15. Rszlt. I. 1. Caps. B. Fasc. 24.

LÁSZLÓ RITTLING

Reform efforts in the Hungarian (kuruc) army

Abstract

The War of Independence led by Ferenc Rákóczi II took place in Hungary between 1703 and 1711. The leaders of the revolt recognized they had to improve their army in order to fight successfully against the Habsburg army. There were three Hungarian aristocrats, officers who had an important role in the military reforms: Count Miklós Bercsényi, Count Antal Eszterházy and Count Simon Forgách.

The reforms can be divided into two distinct periods. The beginnings of the first period can be associated with the start of the revolt (1703) and the first period finished with the arrest of Simon Forgách (1706), the spiritual and effective leader of these military reforms. The second period of reforms took place between 1706 and 1711, the end of the war of independence. The second period of reforms can be connected with Count Bercsényi.

Most regiments – cavalry and infantry alike – were more or less irregular at that time in Hungary. The reformers started to organize regular units, but Hungary did not have enough financial resources for a large standing army. The leaders of these reforms tried to organize the supply and production and purchase of war materials and weapons, too, but they did not have enough money. The organization of regular armies was a long process and needed a strong economy and a long time everywhere in contemporary Europe, but Rákóczi and his followers had only eight years for their efforts. From this point of view, although the war was lost against the Habsburg army, the Hungarian (so-called Kuruc) efforts can be regarded a respectable achievement.